

СИМВОЛІЗМ ФЛОРОНІМА *ЛІЛІЯ* В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ І ХУДОЖНІХ ТВОРІВ)

SYMBOLISM OF THE FLORONYM *LILY* IN THE UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES (ON THE BASIS OF PHRASEOLOGISMS AND LITERARY WORKS)

Чернявська А.В.,

orcid.org/0000-0001-7625-6588

аспірант кафедри германських мов і перекладознавства

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

У статті зроблено спробу дослідити символізм флороніма *лілія / lily* на матеріалі фразеологізмів та художніх творів. Охарактеризовано семантику досліджуваного флороніма в українській і англійській мовах. Виявлено національно-специфічні й універсальні риси семантики флороніма *лілія / lily* в обох мовах.

Ключові слова: фразеологізми, флоронім *лілія*, символізм, семантика, ідіоми, паремії.

В статье предпринята попытка исследовать символизм флоронима *лилия / lily* на материале фразеологизмов и художественных произведений. Охарактеризована семантика исследуемого флоронима в украинском и английском языках. Установлены национально-специфические и универсальные черты семантики флоронима *лилия / lily* в обоих языках.

Ключевые слова: фразеологизмы, флороним *лилия*, символизм, семантика, идиомы, паремии.

The article is an attempt to examine the symbolism of the floronym *lily* on the the basis of phraseologisms and literary works. The semantics of the analysed floronym is characterised in the Ukrainian and English languages. Specific national and universal semantic features of the floronym *lily* are identified in both languages.

Key words: phraseologisms, floronym *lily*, symbolism, semantics, idiom, paroemia.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. тема фразеології детально опрацьована, однак є питання, які потребують висвітлення. Актуальність теми зумовлена необхідністю дослідити семантику флоронімів у зіставному аспекті в українській і англійській мовах.

Постановка завдання. Метою цієї розвідки є виявлення універсальних і національно-специфічних рис семантики флороніма *лілія / lily* в досліджуваних мовах на матеріалі фразеологізмів та художніх творів. «Дослідження особливостей різномовних виявів універсального та національного в ідіомах та пареміях ґрунтується на антропоцентричному підході до розгляду мовних явищ, який закладений у працях В. фон Гумбольдта, Л. Вайсгербера, Е. Сепіра, Б. Уорфа, і підтриманий сучасними лінгвістами як один з основних підходів до аналізу мовних одиниць» [9, с. 10]. У цій праці використано метод лінгвістичного опису, аналіз словникових дефініцій, зіставний аналіз та елементи компонентного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Прикметно, що в обох словникових дефініціях флороніма *лілія / lily* акцентується білий колір. Так, «Словник української мови» містить визначення: «*лілія* – цибулинна рослина родини лілійних із прямим стеблом і великими, форми дзвона, білими або яскраво забарвленими квітками; вирощується як

декоративна» [15], пор. англ. пояснення значення досліджуваного флороніма: “*lily* – any of various types of plant growing from a bulb, with large white or colored flowers” [20, с. 684]. У літературній англійській мові для підкреслення забарвлення білого кольору «кришталевобілий, білосніжний» уживають колоронім *lily-white* [18, с. 764], прим.: *lily-white complexion*. Те саме простежимо і в українській мові: поет. прикм. «*лілейний* – білий, який має колір молока, снігу, крейди вживається звичайно про колір шкіри людини» [15]; «кольору лілеї; такий, як у лілеї» [16], напр.: «Вивела Трістана вона з одчаю тьми *лілейними* руками та спільними слізьми» (Л. Українка) [15]. У цьому прикладі семантика прикметника *лілейний* має імпліцитний компонент «ніжний, турботливий». За спостереженням Р. Зорівчак, «англійському художньому мовленню також властиве порівняння з *лілеєю*; воно – інтернаціоналізм-біблєїзм, широко використовується в англійській та шотландській народній словесності. Так, у баладі «Смерть та похорон Робіна Гуда» читаємо: “*She took him by the lily-white hand and led him*” [8, с. 73]. В англійському паремійному корпусі знаходимо фразеологізм *lily-handed* [21], який означає, що людина має ніжні, делікатні, витончені руки. Отже, сема «ніжність» є складовою частиною семантики досліджуваного флороніма

в обох мовах, тоді як в українській мові флоронім вирізняється семою «турботливість», а в англійській – «витонченість, делікатність».

У переносному значенні англійський прикметник *lily-white* означає «чесний, бездоганний», напр.: *lily-white character* [18, с. 764]. В І. Малковича знаходимо поетичне порівняння, яке у своїй структурі містить прислівник, похідний від досліджуваного флороніма: «йде *лелійно*, як дитя» [11]. В українському рядку похідний експресивний має імпліцитні компоненти значення «беззахисний, невинний».

В американському варіанті англійської мови побутує лексема *lily-whites* [23, с. 784], яка перекладається як «простирано». Асоціація між лілією та простираном ґрунтується на подібності кольору. А прикметник *lily-white* [1, с. 675] має інше значення – «призначений тільки для білих, що складається тільки з білих; сегрегований», як-от сполучення: *lily-white schools* [1, с. 675], яке означає «школи для білих». На початку ХХІ ст. таке вживання флороніма є неактуальним із причини культурної коректності.

В англійській мові є народне фразеологізоване порівняння із флоронімом *lily*, яке стосується як флори, так і світу людей: (*as*) *white as a lily* [2, с. 1006] – «білий, як сніг, білосніжний». Багато українських письменників уживали порівняння із флоронімом *лілея*, наприклад: «*Наче квітка білої лілеї, завита у чорну хустку, лежала вона бліда-бліда*» (П. Мирний) [15]. У цьому прикладі досліджуваний флоронім поєднується з атрибутом «біла», який має конотацію «блідий, виснажений, змарнілий». А в наступних Шевченкових рядках простежуємо фразеологізоване порівняння: «*В садах кохалися, цвіли, Неначе лілії, дівчата*» [14, с. 374]. Цей образний компаратив уживається в переносному значенні, коли «хто-небудь чи що-небудь, кольором або ніжністю, нагадує квітку лілеї» [15], як-от у Т. Шевченка: «*у Італії росло Мале дівча. І красою, Святою, чистою красою, Як тая лілія, цвіло*» [14, с. 374]. У цьому прикладі семантика флороніма *лілія* поруч із семами «краса, чистота» вирізняється семою «святість». Цікавий аналіз цього уривка провела Р. Зорівчак: «У наведених рядках стилістичний ефект, позитивне естетичне й емоційне забарвлення, експресивність фразеологічної одиниці (ФО) посилюється інверсією та інтимізуючим вжитком вказівного займенника *тая* у нестягненому варіанті, яким широко користуватися поет» [8, с. 73]. За словами Р. Зорівчак, у разі особливого підкреслення душевної краси, сердечності в Т. Шевченка не раз вживається її символ – *лілія* [8, с. 73]. У наступних

рядках Шевченкового вірша: «*Така, як ти, колись лілея На Йордані процвіла*» [14, с. 374] простежується алюзія, що вказує на Діву Марію, а семантика флороніма *лілія* містить семи «невинність, чистота, святість». Отже, біла *лілія* – символ Діви Марії. Справді, згідно з «Енциклопедією символів» Дж. Купера, «пряме стебло лілії уособлює її Божественний розум; пониклі листки – скромність; аромат – Божественність; білий колір – чистоту, непорочність» [10, с. 180]. Той же образ знаходимо в нарисі «Місто Смутку» Л. Українки: *Марія, Марія, дівчина чиста, лілія біла., зламана, сплямлена, ваша лілія* [15], який теж репрезентує алюзію на Богородицю. В «Енциклопедії знаків та символів» О. Вовка йдеться про те, що в християнській іконографії біла *лілея* втілювала чистоту й невинність Діви Марії та Ісуса Христа [3, с. 148]. «Енциклопедичний словник символів культури України» вказує на такі елементи народної символіки лілії: «*Лілія (біла)* – символ цноти, чистоти, непорочної краси; у Біблії *лілія* – емблема краси таємного нареченого і нареченої в глибокому взаємному коханні; ознака витонченого смаку, розкоші, вишуканості; багатства; надії на достаток; благовоління; поваги. Водночас вона – символ смерті» [6; с. 448–449].

Універсальні риси семантики флороніма *лілія* простежуємо на матеріалі текстів Святого Письма. Досліджуваний флоронім уживається в прямому значенні в таких біблійних цитатах: «*Мій любий зійшов у сад свій до грядок пахучих пасти в садах отару та лілеї рвати*» [13, с. 743]; «*Я – мого любого й мій любий – мій, він, що пасе отам поміж лілеями*» [13, с. 743]. У цих рядках флоронім *лілія* вживається для створення атмосфери ідилічного кохання.

Флоронім *лілія* є символом краси. Цей символ втілюється в таких цитатах із біблійної «Пісні пісень»: «*Двоє грудей твоїх, як двоє оленят, близнят олеңиці, які серед лілей пасуться*» [13, с. 742]; «*Лоно твоє – ворох пишеңиці, оточений лілеями навколо*» [13, с. 744], які репрезентують красу тіла коханої, а *лілея* символізує білий колір її шкіри. У наступному рядку об'єктивується краса коханого: «*Уста його – лілеї, що крапають міррою дорогоцінною*» [13, с. 743]. Прикметно, що сема «запах» є панівним складником семантики досліджуваного флороніма в цьому прикладі.

Настанова для благочесних мирян із «Книги Мудрості Ісуса сина Сираха 39:14» звучить так: «*Станьте запашними, немов той ладан, розквітніть виквітом, як та лілея, розповсюдьте пахоці й пісню співайте, Господа благословіте за всі його діла*» [13, с. 799]. У цьому рядку флоронім *лілія* містить сему «запах». У цій же Книзі (50:8) ста-

розавітний первосвященик Симон порівнюється з лілеєю: «*як троянди квіт весною, як лілея при джерелах водних, як парость ладан-дерева за літньої пори*» [13, с. 809]. Сема «пахощі» є складником семантики досліджуваного флороніма.

У «І Книзі Царів 7:19, 22, 26» знаходимо опис Господнього храму, в якому мідні елементи оздоблення мали вигляд лілеї (ймовірно, через те, що в євреїв лілія означає довіру Господу, а Данте назвав її «лілією віри» [10, с. 180]): *А на капітелях, що на стовпах, був виріб на зразок лілеї <...> Поверх стовпів був виріб, немов лілеї <...> Виглядом же було воно, мов розквітла лілея* [13, с. 346]; і в книзі «ІІ Хроніки 4:5» подано подібний опис моря (металевого збірника на воду, який становить частину устаткування святині): *краї його були вироблені, як краї чаши, на зразок розквітлої лілеї* [13, с. 432]. Досліджуваний флоронім характеризується атрибутом «розквітлий». Наприкінці «Книги пророка Осії 14:6» підкреслюється тема безмірної любові Бога до свого народу: *Я буду для Ізраїля росою; він зацвіте, немов лілея* [13, с. 1031]. Розквіт богослужняного народу порівнюється із цвітінням лілеї.

Англійське фразеологізоване порівняння (*as fair as a lily* [2, с. 315] означає: «гарна, як лілія, дуже гарна; хороша, як квітка». Атрибут “fair” вживається як у прямому, так і в переносному значенні. Паремізоване висловлювання (термін З. Коцюби [9, с. 57]) *The lily is fair in show but foul in smell* [17, с. 155], яке знаходимо й у творах В. Шекспіра, об’єктивує думку, що в усього гарного є свої негативні риси. Отже, у семантиці досліджуваного флороніма простежуємо меліоративну сему «краса» і пейоративну сему «запах», які утворюють бінарну опозицію «гарний – поганий».

В. Шекспір уживав такі образні порівняння з досліджуваним флоронімом, як: *as sweet as a lily* [17, с. 155] та *as fresh as the lily / lilies* [17, с. 155]. Атрибути флороніма *lily* “sweet” та “fresh” можна вживати в прямому значенні стосовно флори та в переносному щодо людей. Англійські фразеологізовані порівняння (*as pure as a lily* [2, с. 781; 5, с. 403]; *as clean/clear as a lily(-flower)* [17, с. 155] містять досліджуваний флоронім у значенні «чистий, непорочний; чистий, як лілія», де атрибути “clean, clear, pure” є семантично доміантними. Отже, семантика флороніма *лілія* містить атрибути «ніжна, непорочна, чиста» в обох мовах.

“*Consider the lilies of the field; they toil not neither do they spin*” [18, с. 764] – модифікована цитата з Біблії (пор. ориг.: “*Consider the lilies of the field, how they grow: they neither toil nor spin*” (Matthew 6:28) [22, с. 5]), яка вживається для підкреслення

того, що річ важлива сама собою, самим фактом свого існування, навіть якщо вона не може бути використана з якоюсь метою. У цьому випадку семантика флороніма *lily* є частиною опозиції «тотальне буття – цільове буття».

«В українській мові *лілея, лелія* – народнопоетична назва *лілії*, вживається також як пестливе найменування дівчини або жінки» [7]. Цей образ дівчини-*Лілеї* актуалізований в Шевченковій баладі з однойменною назвою: «*Дівчата завітчались І почали звати Лілеєю снігоцвітом*» [14, с. 374]; «*Заплакала Лілея Росою-сльозою <...>*» [14, с. 374]; «*Цвіт королевий Схилив свою головоньку <...> На білеє пониклеє Личенько Лілеї*» [14, с. 374]. Прикметно, що в побутовій свідомості носіїв англійської мови метафоричне значення флороніма *lily* асоціюється зі «слабким чоловіком із жіночою вдачею» [23, с. 784].

У рядках «*Скільки пісень нам співець проспівав, Скільки нам кинув під ноги Маків червоних і білих купав!*» (О. Олесь) [16] автор використав діалектний варіант досліджуваного флороніма *купава*. Т. Шевченко часто вживав такий варіант досліджуваного флороніма, як *крин (дика лілія)*: «*Радуйся, земле, не повитая Квітчастим злагою! Розпустись, Рожевим крином процвіти!*» [14, с. 351]; «*була собі на лихо Найкраця меж ними, Меж дівчатами; мов крин той Сельний при долині – Меж цвітами*» [14, с. 351]. У другому прикладі порівняння дівчини із *сельним крином* указує на красу й неповторність дівчини. У творах Т. Шевченка знаходимо персоніфіковане звертання із цим же флоронімом: «*О світе наш незаходимий!.. Благоуханний сельний крине!*» [14, с. 351], як і в І. Франка: «*О, як горіли спраглиї уста! Де ти тепер, моя хистка лілеє?*» [7] та М. Рильського: «*Ти руки простягла, лілеє, І плине чорний войовник, Що в білих снах душі твоєї майнув*» [7]. Прикметно, що у Шевченковому рядку флоронім *сельний крин* має сему «приємний запах» і вживається щодо світу, а у Франковому – флоронім *лілея* вирізняється атрибутом «хистка, здібна» та вживається стосовно дівчини.

Шекспірівське паремізоване висловлювання (*to paint the lily* [2, с. 19], яке означає «прикрашати те, що й так гарне; марно витратити час; робити щось безглузде, непотрібне», надає флороніму *lily* конотацію надлишковості. Те саме значення має англійський фразеологізм *gild the lily* [19, с. 212; 18, с. 553], який об’єктивує думку, що прикрашати щось бездоганне означає псувати його. Додаткове значення цього висловлювання «хвалити надміру» [23, с. 904], отже, сема «лестощі» є компонентом значення цієї фразеологічної

одиниці, а досліджуваний флоронім містить сему «щось прекрасне, бездоганне». Українській мові не притаманний такий відтінок значення досліджуваного флороніма в подібному контексті.

Українські прислів'я *часом і між кропивою лілія росте* [12, с. 117; 5, с. 370]; *часом і межі кропивою виростає лілія* [4, с. 423], за тлумаченням І. Франка, означають «і між лихими людьми виростає добра, гарна людина» [4, с. 423]. Подібне значення має Шекспірівське паремізоване висловлювання: *A lily among thorns* [17, с. 112], пор. рядок із «Пісні Пісень Соломона 2:2»: «Що та лілія між будяками, то моя люба між дочками» [13, с. 740], а Дж. Купер дає таке тлумачення: «лілія, оточена шипами, означає <...> чистоту серед гріхів нашого світу» [10, с. 180]. Отже, флоронім *лілія* має сему «добра людина» в українській мові та сему «кохана» як в українській, так і в англійській мовах. Американська паремія, вживання якої обмежується теренами штату Огайо, *lilies don't spring from thistles* [23, с. 784] вербалізує думку, що «все передається за спадковістю», а позитивно конотований флоронім *lilies* протиставляється негативно конотованому *thistles*.

Просторічний прикметник *lily-livered* [18, с. 764] надає флороніму *lily* пейоративного забарвлення, оскільки позначає «боягузливу, слабкодуху людину». Флоронім *lily* є варіативним компонентом у цьому фразеологізмі, наприклад: *lily-/milk-/white-/yellow-livered* [23, с. 604]. «Розглядати печінку було вельми поширеним забобоном в асиро-вавилонян, а потім в етрусків, римлян тощо» [13, с. 966]. Метафоричне значення цього фразеологізму, імовірно, походить від давньої античної практики ворожіння на нутрощах жертвних тварин. Уважалось, що бліда печінка була спричинена браком жовчі й, у свою чергу, призводила до слабкодухості [23, с. 604]. Подібне метафоричне значення не простежується в українській мові, оскільки в проаналізованому матеріалі флоронім *лілія* має здебільшого меліоративне забарвлення.

В австралійському варіанті англійської мови побутує фразеологізоване порівняння *like a lily on a dirt-tin* [23, с. 784], яке означає «щось помітне й недоречне». У цьому контексті досліджуваний флоронім сполучається із лексемою, яка має панівну пейоративну конотацію й асоціюється зі сміттям. В ірландській побутовій свідомості є своя евфемістична асоціація флороніма *lily* в межах фразеологізму: *to shake the dew off the lily* [23, с. 782], який означає «здійснити акт сечовипускання». Таке евфемістичне вживання флороніма *лілія* не притаманне українській мові.

Досліджуваний флоронім представлений значною кількістю ботанічних номенів в обох мовах. Ботанічний номен *lily of the valley* [1, с. 675] відповідає *конвалії* в українській мові, а *lily-flower* [1, с. 675] та *water lilies* [1, с. 675] уживаються на позначення *водяної лілії*, *латаття*. Ботанічний термін *lily pad* [18, с. 764] означає «великий листок латаття, який плаває на поверхні». *Easter lilies* [1, с. 675] має український відповідник *біле латаття*; а *tiger lilies* [1, с. 675] – *червоні лілії*.

У геральдиці *fleur-de-lis, fleur-de-lys* [18, с. 495] є емблемою французького королівського дому часів монархії, а *the lilies of France* [1, с. 675] – емблема династії Бурбонів. Історично лілія – символ французької королівської сім'ї, французької нації. Цю квітку зображено на французькому стязі до 1789 р., а також тавро каторжанина в монархічній Франції мало форму лілії [3, с. 149]. Останнє значення надає пейоративного забарвлення семантиці досліджуваного флороніма. Меліоративні асоціації символічного значення флороніма *lily* з монархічною Францією та пейоративні зі злочинністю є універсальними, хоча дещо застарілими.

Висновки. Спільними для обох мов рисами семантики досліджуваного флороніма є атрибут, що домінує, «біла» у прямому значенні «кольору шкіри / снігу / крейди / молока», та в переносному – «ніжна». У колективних уявленнях носіїв української й англійської мов, вербалізованих у фразеологізмах, флоронім *лілія / lily* вживається в поєднанні з такими атрибутами, як: «чиста, непорочна / pure, clean, clear» та має спільні семантичні компоненти: невинність, чистота, святість, краса. Аналіз уривків із Біблії дає змогу виокремити універсальні риси семантики досліджуваного флороніма: асоціація з ідилічним коханням, коханою людиною, розквітом / цвітінням, пахощами; крім того, лілія є символом невинності Діви Марії й Ісуса Христа та становить частину опозиції «цільове буття – тотальне буття». Історично цей флоронім асоціюється з монархічною Францією і тавром каторжника.

Характерними для англійської фразеології є образні компаративи, у структурі яких актуалізований досліджуваний флоронім. У поєднанні з атрибутами «sweet / fresh» такі фразеологізми вживаються стосовно флори й світу людей. Флоронім *lily* містить меліоративну сему «краса» й пейоративну сему «запах», які можуть слугувати основою для об'єктивації бінарної опозиції «гарний – поганий». Аналізований флоронім має імпліцитні семи «делікатність, витонченість», «чесність», «щось прекрасне / бездоганне». У просторічному мовленні англійців досліджуваний флоронім набуває пейоративного забарвлення через імпліцитні компоненти

значення «слабкодухий, боягузливий», конотацію надлишковості, сегрегованості й асоціацію зі «слабким чоловіком із жіночою вдачею»

Українській мові притаманні такі варіанти флороніма лілія, як лілея, лелія, купава, крин. У художньому мовленні знаходимо яскраві авторські порівняння з досліджуваним флоронімом, його алегоричне вживання з елементами алюзії та персоніфікації. Аналізований флоронім вживається як пестливе найменування дівчини чи жінки, а такі компоненти семантики, як «беззахисний, невинний» та «блідий, змарнілий», сприяють творенню екс-

пресивності в українському поетичному мовленні. У побутовій свідомості українців флоронім лілія має здебільшого позитивні конотації, включаючи сему «гарний запах» та семантичні компоненти «квітучий, молодий», «турботливий». В українській мові флоронім лілія асоціюється з доброю людиною, є символом сердечності, душевної краси.

Уважаємо перспективним детальне дослідження семантики інших флоронімів (на матеріалі фразеологізмів української й англійської мов) для виявлення універсальних й етноспецифічних смислів цих флоронімів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англо-український словник: у 2 т. Близько 120 000 слів / уклад М. Балла. Київ : Освіта, 1996. Т. 1. 752 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Баранцев. 3 вид., стер. Київ : Т-во «Знання» ; КОО, 2006. 1056 с.
3. Вовк О. Енциклопедія знаків и символів. Москва : Вече, 2006. 528 с.
4. Галицько-руські народні приповідки: у 3 т. / зібрав, упоряд. і пояснив І. Франко. 2 вид. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. Т. 2. 818 с.
5. Дубенко О. Англо-американські прислів'я та приказки : посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2004. 416 с.
6. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. Коцура, О. Потапенка, В. Куйбіди. 5 вид. Корсунь-Шевченківський, 2015. 912 с.
7. Жайворонко В. Знаки укр. Етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury.
8. Зорівчак Р. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія : монографія. Львів : Вища школа, 1983. 175 с.
9. Коцюба З. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsіальному просторі (від універсального до національного) : монографія. Львів : ДП «Видавничий дім «Укрпол»», 2010. 472 с.
10. Купер Дж. Енциклопедія символів. Серія «Символи». Кн. IV. Москва : Асоціація духовного єдинення «Золотий век», 1995. 411 с.
11. Малкович І. Балада «Із янголом на плечі». URL: <http://www.ukrcenter.com/>.
12. Прислів'я та приказки: природа. Господарська діяльність людини / упоряд. М. Пазяк. Київ : Наукова думка, 1989. 480 с.
13. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Ukrainian Bible 63 DC. United Bible Societies. 1992. 50M. 1070 + 352 с.
14. Словник мови Шевченка: у 2 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; за ред. В. Ващенко (відповід. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1964. Т. 1 : А – Н / ред. тому Т. Черторизька. 1964. 484 с.
15. Словник української мови: в 11 т. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh.
16. Словники України on-line. *Український лінгвістичний портал*. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.
17. Dent R. Shakespeare's Proverbial Language: An Index. Berkeley : University of California Press, 1981. 289 p.
18. Longman Dictionary of English Language and Culture. 6th impression. Longman : Pearson Education Ltd, 2003. 1568 p.
19. Longman Idioms Dictionary. Edinburgh : Longman, 1998. 398 p.
20. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 5th ed. / Ed. by Jonathan Crowther. Oxford : Oxford Univ. Press, 1995. 1428 p.
21. *The Free Dictionary by Farlex. Farlex Dictionary of Idioms*. 2015. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/>.
22. The New Testament of our Lord and Saviour Jesus Christ. The Gideons International. Nashville, TN. 1982. 211 p.
23. Wilkinson P. Thesaurus of traditional English metaphors. 2nd ed. London : Routledge ; Taylor & Francis e-Library, 2006. 2009 p.